

S. AURELI AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
EXPOSITIO QUARUNDAM PROPOSITIONUM
EX
EPISTOLA AD ROMANOS.

Tiberinus 2.

Sensus hi sunt in Epistola ad Romanos Pauli apostoli. Præmo omnium et primum intelligat in hoc Epistola quædam versari speram Leges et gratias.

Præterea nota. Rom. cap. 1. §. 4. Quod autem sit, Secundum Spiritum sancti: scilicet ex resurrectione mortuorum, id est, quia Spiritus sanctus accepit post eius resurrectionem: mortuorum vero resurrectionem memorat, quia in ipso semper cruciatu somno, et resurrectionis.

II. [ib. 1, 11.] Quod autem dicit, Et gratiam vobis spiritualem imperium: distinctionem scilicet Dei et proximi, et per charitatem Christi Gentibus in Evangelium vocatis maxime invaderent.

III. [ib. 1, 18.] Quod autem dicit, Revelatur ira Dei de celo super omnem impietatem, etc., et Salomon de sapientibus mundi: Si enim tantum potuerat scire, ut posset æstimare seculum; quomodo ipsius mundi Dominum et Creatorem non facilius intenerunt (Sep. xii, 9)? Sed quis arguit Salomon, non cognoverunt per creatorem Creatorem: quis autem arguit Apostolos, cognoverunt: sed gratias non egerunt, et dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, et ad colenda simulacra deciderunt (Rom. 1, 21-23). Nam sapientes Gentium quod invenirent Creatorem, manifeste idem apostolus, cum Atheniensibus loqueretur, ostendit. Cum enim dixisset, Quis in ipso vivimus, et movemur et sumus; addidit, Sicut et quidam secundum vos dixerunt (Act. xvii, 28). Hæc autem intentione prius arguit impietatem Gentium, ut ex hac probet etiam ad gratiam posse perungere conversos. Injustum est enim ut penam subeant impietatis, et præmium fidei non recipiant.

IV. [ib. 1, 21.] Quod autem dicit, Cognoverunt Deum, non ut Deum per se cognoverunt, sed gratias egerunt, hoc caput est peccati, de quo dictum est, Initium omnis peccati superbus. Eccli. 1, 15. Qui si gratias egerint Deo, qui dederat hanc sapientiam, non sibi aliquid transissent cogitationibus suis. Quapropter in desideria cordis sui traditi sunt a Domino, ut facerent quæ non convenirent.

V. [ib. 1, 24.] Quod autem dicit, Tradidit, intelligitur, dedit in desideria cordis eorum. Mercedem autem meriti dicit recipisse de Deo, ut traderetur in desideria cordis sui.

VI. [ib. 1, 28, 29.] Quod autem dicit, Tradidit eos Deus in reprobum mentem, etc., repletos, ait, omni iniquitate, dicitur intelligi, ad nocendum pertinere ista quæ ante dicit, id est facinora. Superius autem dicebat de corruptelis quæ flagitia nominantur, ex quibus ad facinora pervenitur; quoniam quisque perniciosam dulcedinem flagitiorum sequens, dum impediens personas removere conatur, pergit in facinora. Sic distinctus est etiam ille locus in Sapientia Salomonis, ubi cum enumerasset superiora flagitia, ait: Circumvenimus pauperem justum, quoniam inutilis est nobis (Sep. ii, 12), etc.

VII-VIII. [ib. 1, 32; ii, 1.] Quod autem dicit, Non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, significat quia quæcumque fecerunt, non inviti, sed cum ad mala facta consentiunt, etiam illa quæ fecerunt approbant: et ideo de perfectis jam peccatis dicit, Propterea inexcusabilis es, o homo omnis qui iudicas. Omnis autem cum dicit, subintrat jam ut monstret non solum Gentilem, sed etiam Judæum qui

ADMONITIO PP. BENEDICTINORUM.

Collata est (præsens Expositio) ad Mss. Victorinos duos, ad unum Vaticanum, ad Thuanicum, Corbeicensem, Germanensem, Zolherinum, Jolyensem, Navarricum, et unum Bernardinorum Parisiensis collegii; ad variantes lectiones Lov. ex tribus reliquis cæcis; ad editiones Am. Er. et Lov. quibus in editionibus observamus propositionum distinctionem hanc esse idoneam, una videlicet atque eadem propositione in duas pluresve passim dissecta: nunc porro alia induci distinctio cum Americarum notarum notatione non potuit, ne pareret confusionem.

Comparativus præterea omnes editiones initio Retr. et Confess. t. 1, memoratas. M.

(a) scriptas elegit Christi an. 304: scilicet Augustino adhuc presbytero, ex lib. 1 retract., cap. 25, n. 1

¹ editi: non inviti fecerunt. Nam cum ad mala. At omnes Mss., non inviti, sed cum, etc., excepto uno Victoriano qui habet, non inviti fecerunt, sed cum.

² editi: illi autem non fecerunt. Abest, non, ab octo Mss.

³ Editi, jam peccatis dicit. Quod autem ait, Propterea. At Mss. carent istis verbis, quod autem ait; quæ in editis initium sunt Propositionis octavæ. Sed contra in Mss. verba sequentia ad Propositionem septimam pertinent.

secundum Legem volebat judicare de Gentibus.

IX. [Ib. II, 5.] Quod autem dicit, *Thesaurizas tibi iram in die iræ*, iram Dei ubique loquitur pro vindicta. Idcirco ait *justi judicii Dei*. Notandum autem quia ira Dei ponitur et in Novo Testamento: quod cum in Vetere legunt homines qui Legi veteri adversantur (a), culpandam eam putant; cum Deus utique, sicuti nos, perturbationibus non subiaceat, dicente Salomone, *Tu autem, Domine virtutum, cum tranquillitate judicatus* (Sap. XII, 18). Sed ira, ut dictum est, in vindictæ significatione ponitur.

X. [Ib. II, 15.] Quod autem dicit, *Contestante conscientia illorum*, secundum illud loquitur Joannis apostoli quo ait, *Dilectissimi, si cor nostrum nos reprehenderit, major est Deus conscientia nostra*, etc., (I Joan. III, 20).

XI. [Ib. II, 29.] Quod autem dicit, *Spiritu, non littera*, hoc est, ut secundum spiritum, non secundum quod habet littera, Lex intelligatur: quod utique contigit illis qui circumcisionem magis carnaliter quam spiritualiter acceperunt.

XII. [Ib. II, 29.] Quod autem dicit, *Cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo*, illi convenit quod ait, *Qui in secreto Judæus est*.

XIII-XVIII. [Ib. III, 20.] Quod autem dicit, *Quia non justificabitur in Lege omnis caro coram illo: per legem enim cognitio peccati*, et cætera similia, quæ quidam putant in contumeliam Legis obijcienda, sollicitè satis legenda sunt, ut neque lex ab Apostolo improbata videatur, neque homini arbitrium liberum sit ablatum. Itaque quatuor istos gradus hominis distinguamus; ante Legem, sub Lege, sub gratia, in pace. Ante Legem, sequimur concupiscentiam carnis: sub Lege, trahimur ab ea: sub gratia, nec sequimur eam, nec trahimur ab ea: in pace, nulla est concupiscentia carnis. Ante Legem ergo non pugnamus; quia non solum concupiscimus et peccamus, sed etiam approbamus peccata: sub Lege pugnamus, sed vincimus; fatemur enim mala esse quæ facimus, et fatendo mala esse, utique nolumus facere, sed quia nondum est gratia, superamur. In isto gradu ostenditur nobis quomodo jaceamus, et dum surgere volumus et cadimus, gravius affligimur. Inde hic dicitur, *Lex subintravit, ut abundaret delictum* (Rom. V, 20). Inde et quod nunc positum est, *Per Legem enim cognitio peccati*. Non enim ablatio peccati est; quia per solam gratiam auferitur peccatum. Bona est ergo Lex, quia ea velat quæ vetanda sunt, et ea jubet quæ laudanda sunt. Sed cum quisque illam viribus suis se putat implere, non per gratiam Liberatoris sui, nihil ei prodest ista præsumptio: imo etiam tantum nocet, ut et vehementiori peccati desiderio rapiatur, et in peccatis etiam prævaricator inveniat. *Ubi enim non est Lex, nec prævaricatio* (Id. IV, 15). Sic ergo jacens cum se quisque cognoverit per seipsum surgere non valere, imploret Liberatoris auxilium. Venit ergo gratia quæ donet peccata præterita, et conantem adjuvet, et tribuat charitatem justitiæ, et auferat mo-

(a) vanichreli.

tum. Quod cum sit, tametsi desideria quædam carnis, dum in hac vita sumus, adversus spiritum nostrum pugnant, ut eum ducant in peccatum; non tamen his desiderijs consentiens spiritus, quoniam est fixus in gratia et charitate Dei, desinit peccare. Non enim in ipso desiderio pravo, sed in nostra consensione peccamus. Ad hoc valet quod dicit idem apostolus, *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desiderijs ejus* (Rom. VI, 12). Hinc enim ostendit case desideria, quibus non obediendo, peccatum in nobis regnare non sinimus. Sed quoniam ista desideria de carnis mortalitate nascuntur, quæ trahimus ex primo peccato primi hominis, unde carnaliter nascimur; non finientur hæc, nisi resurrectione corporis immutationem illam, quæ nobis promittitur, meruerimus, ubi perfecta pax erit, cum in quarto gradu constituemur¹. Ideo autem perfecta pax, quia nihil nobis resistet non resistantibus Deo. Hoc est quod dicit Apostolus, *Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter justitiam. Si ergo Spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis; qui suscitavit Christum Jesum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis* (Id. VIII, 10, 11). Liberum ergo arbitrium perfecto fuit in primo homine, in nobis autem ante gratiam non est liberum arbitrium ut non peccemus, sed tantum ut peccare nolumus. Gratia vero efficit ut non tantum velimus recte facere, sed etiam possimus; non viribus nostris, sed Liberatoris auxilio, qui nobis etiam perfectam pacem in resurrectione tribuet, quæ pax perfecta bonam voluntatem consequitur. *Gloria enim in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. II, 14).

XIX. [Ib. III, 31.] Quod autem dicit, *Legem ergo evacuamus per fidem? Absit: sed Legem statuimus*, id est, firmamus. Sed quemadmodum firmanda erat Lex, nisi per justitiam? Justitiam autem quæ est per fidem; quia ea ipsa quæ non poterant impleri per Legem, per fidem implentur.

XX. [Ib. IV, 2.] Quod autem ait, *Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum*; hoc est, quia Abraham sine Lege dum non ex operibus Legis gloriam conquirat, quasi suis viribus Legem impleat, cum adhuc Lex ista data non esset, Dei illa gloria, non sua est. Non enim merito sui tanquam ex operibus, sed Dei gratia fide justificatus est.

XXI. [Ib. IV, 4.] Quod autem ait, *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum, dixit quemadmodum homines hominibus reddant mercedem*. Nam Deus per gratiam dedit, quia peccatoribus dedit, ut per fidem juste viverent, id est bene operarentur. Quod ergo bene operamur jam accepta gratia, non nobis, sed illi tribuendum est, qui per gratiam nos justificavit. Nam si debitam mercedem vellet reddere, pœnam redderet debitam peccatoribus.

XXII. [Ib. IV, 5.] Quod autem ait, *Qui justificat impium, hoc est ex impio pium facit, ut de cætero in*

¹ Ad. et Er., pax erit quam in quarto gradu constituimus.

ipsa pietate permaneat atque iustitia; quia ideo iustificatus est ut iustus sit, non ut peccare sibi licere arbitretur.

XXIII. [Ib. iv, 15.] Quod autem ait, *Lex enim iram operatur*, vindictam significat, et ad illum gradum pertinet, cum est quisque sub Lege.

XXIV. [Ib. iv, 17.] Quod autem ait, *Ante Deum cui credidit*, significavit fidem in interiore homine esse in conspectu Dei; non in ostentatione hominum, sicuti est carnis circumcisio.

XXV. [Ib. iv, 20.] Quod autem ait de Abraham, *Dans gloriam Deo*, adversus illos positum est, qui gloriam suam de operibus Legis coram hominibus quaerebant.

XXVI. [Ib. v, 3.] Quod autem ait, *Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus*, et cetera gradatim perducit usque ad charitatem Dei; quam charitatem dum dicit nos habere per donum Spiritus, monstrat illa omnia quae possemus nobis tribuere, Deo esse tribuenda, qui per Spiritum sanctum gratiam dare dignatus est.

XXVII-XXVIII. [Ib. v, 13.] Quod autem ait, *Usque ad Legem enim peccatum in mundo fuit*, intelligendum est quousque veniret gratia. Contra eos enim dictum est, qui arbitrantur per Legem auferri potuisse peccata. Dicit autem Apostolus manifestata esse peccata per Legem, non autem ablata, cum dicit, *Peccatum autem non deputabatur, cum Lex non esset*. Non enim ait, non erat; sed, non deputabatur. Neque cum Lex data est, ablatum est; sed deputari coepit, id est, apparere. Non ergo putemus, usque ad Legem, ita dictum esse, quasi jam sub Lege non esset peccatum: sed sic dictum est, usque ad Legem, ut totum Legis tempus annumeres usque ad finem Legis, quod est Christus.

XXIX. [Ib. v, 14.] Quod autem ait, *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, et in iis qui non peccaverant in similitudinem praevaricationis Adae*¹, duobus modis distinguitur: aut, *In similitudinem praevaricationis Adae regnavit mors*; quia et qui non peccaverunt, ex origine mortalitatis Adam, mortui sunt. Aut certe, *Regnavit mors et in his qui non in similitudinem praevaricationis Adae peccaverunt*, sed ante Legem peccaverunt: ut illi peccasse intelligantur in similitudinem praevaricationis Adae, qui Legem acceperunt; quia et Adam accepta praecepti lege peccavit. Sane etiam id quod dictum est, usque ad Moysen, totum tempus Legis intelligendum est. Forma autem futuri dictus est Adam, sed a contrario: ut quomodo per illum mors, sic per Dominum nostrum vita.

[Ib. v, 15-19.] Quod autem ait, *Sed non sicut delictum, ita est et donatio*, duobus modis donatio praecellit: vel quod multo magis abundat gratia, quia utique in aeternum per illam vivitur; temporaliter

¹ Ad isthaec verba, *in similitudinem praevaricationis Adae*, apud Am. et Fr. omittuntur versus circiter quadraginta, et lacuna his tribus impletur verbis, *hic minus habet*, quae haud dubio e margine irrepserunt in textum. Atque inde contigit ut cum Propositione vigesima nona confunderetur altera quae incipit ab istis verbis: *Quod autem ait, sed non sicut delictum*: etc.

autem per mortem Adae mors regnavit: vel quod unius delicti condemnatione mors multorum facta est per Adam; per Dominum autem nostrum Jesum Christum multorum delictorum donatione data gratia in vitam aeternam. Aliam vero differentiam sic explicat dicens: *Et non sicut per unum peccatum ita est et donum. Nam iudicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, ad justificationem. Ex uno ergo quod dictum est, subauditur, delicto; quia sequitur, gratia autem ex multis delictis. Ergo haec differentia est, quod in Adam unum delictum damnatum est, a Domino autem multa donata sunt. Quod ergo sequitur, ambas istas differentias tenet, ut explicetur sic: Si enim ob unius delictum mors regnavit per unum, multo magis qui abundantiam gratiae et iustitiae accipiant, in vita regnabunt per unum Jesum Christum. Quod ergo dixit, Multo magis regnabunt, ad vitam aeternam pertinet: quod autem dixit, Abundantiam gratiae accipiant!, ad donationem multorum pertinet delictorum. Post explicatas autem has differentias, redit ad formam unde coeperat, cujus ordinem suspenderat, cum diceret: Sicut enim per unum hominem peccatum intravit in hunc mundum, et per peccatum mors (Rom. v, 12). Ad quod nunc redit, cum dicit: Itaque sicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem; ita et per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitae. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi; ita et per unius obedientiam iusti constituentur multi. Haec est forma futuri Adam, de qua superius loqui coeperat, et ejus aliquas differentias interponens distulerat ordinem, ad quem nunc redeundo conclusit, dicens, Itaque sicut per unius delictum in omnes homines, etc.*

XXX. [Ib. v, 20.] Quod autem ait, *Lex subintravit ut abundaret delictum*, ipso verbo satis significavit necesse Judaeos qua dispensatione Lex data sit. Non enim data est quae posset vivificare; quia gratia vivificat per fidem: sed data est Lex ad ostendendum quantis quamque arctis vinculis peccatorum constringerentur, qui de suis viribus ad implendam justitiam praesumebant. Sic abundavit peccatum, cum et concupiscentia ex prohibitione ardentior facta est, et peccantibus contra Legem praevaricationis crimen accessit. Quod intelligit qui secundum gradum in illis quatuor gradibus considerat (a).

XXXI. [Ib. vi, 1, 2.] Quod autem ait, *Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit. Qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo?* hinc ostendit de praeteritis peccatis factum esse ut donarentur, et in eo superabundasse gratiam, ut praeterita peccata dimitterentur². Ergo quisquis adhuc quaerit augmenta peccati, ut augmentum gratiae sentiat, non intelligit se id agere, ut nihil in eo gratia operetur. Opus enim gratiae est ut moriamur peccato.

¹ Sic Mss. juxta graecum, *di' henos hamartésantos*. At e huius per unum peccatum.

² Mss., *ut praevaricata peccata dimitterentur*.

(a) Supra, Prop. 13.

XXXII-XXXIV. [Ib. v, 6] Quod autem ait, *Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut evacuaretur corpus peccati*, refertur ad illud quod per Moysen dictum est, *Maledictus omnia qui in ligno penderit* (Deut. xxi, 23). Veteris enim hominis crucifixio significata est in cruce Domini, sicut novi hominis instauratione in resurrectione significata est. Manifestum est autem secundum eum nos agere veterem hominem, qui maledictus est: propter quem peccatum et de Domino dictum esse nemo ambigit, quod peccata nostra portavit (Isai. liii, 11), et peccatum pro nobis fecit (II Cor. v, 24), et de peccato condemnavit peccatum (Rom. viii, 3). Quid est autem evacuare corpus peccati? Ipse exposuit: *Ut ultra non serviamus peccato*. Et illud quod ait, *Si mortui sumus cum Christo*, hoc est, si crucifixi sumus cum Christo. Dicit enim alio loco: *Qui enim Christi Jesu sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiiis et concupiscentiis* (Galat. v, 24). Non ergo Domino maledixit Moyses, sed quid ostenderet ejus crucifixio prophetavit.

XXXV. [Ib. vi, 14.] Quod autem ait, *Peccatum enim in vobis non dominabitur: non enim estis sub Lege, sed sub gratia*, utique ad tertium illum gradum jam pertinet, ubi homo jam mente servit Legi Dei, quamvis carne serviat legi peccati (Rom. vii, 25). Non enim obaudit desiderio peccati, quamvis adhuc sollicitent concupiscentiæ, et provocent ad consensionem, donec vivificetur etiam corpus, et absorbeat mors in victoriam (I Cor. xv, 54). Quia ergo non consentimus desideriis pravis, in gratia sumus, et non regnat peccatum in nostro mortali corpore: et omnino ex illo loco ubi ait, *Qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo* (Rom. vi, 12, 2)? eum describit, qui est sub gratia constitutus. Cui autem dominatur peccatum, quamvis velit peccato resistere, adhuc sub Lege est, nondum sub gratia.

XXXVI. [Ib. vii, 2.] Quod autem dicit, *Mulier enim sub viro, vivo marito, vineta est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, evacuata est a lege viri*, etc., animadvertendum est istam similitudinem in hoc differre ab ea re propter quam adhibita est, quod hic virum dicit mori, et mulier nubat cui volet, liberata utique a lege viri: ibi autem cum constituat animam quasi mulierem, virum autem quasi passiones peccatorum, quæ operantur in membris, ut fructum ferant morti, id est, ut tali conjugio proles digna nascatur; et Lex (a) quæ data est non ad auferendum peccatum, vel ad liberationem a peccato, sed ad ostendendum peccatum ante gratiam; per quod factum est ut sub Lege positi vehementiori desiderio peccandi raperentur, et amplius etiam prævaricatione peccarent: cum ergo et ibi tria sint, anima tanquam mulier, passiones peccatorum tanquam vir, et Lex tanquam lex viri, non ibi tamen peccatis mortuis, tanquam viro mortuo, liberari animam dicit; sed ipsam animam mori peccato, et liberari a Lege, ut sit alterius viri, id est Christi, cum mortua fuerit peccato, quamvis adhuc quasi vivente ipso peccato: quod fit cum adhuc manentibus in no-

(a) Forte, et legem viri quasi legem quæ.

lis desideriis et incitamentis quibusdam ad peccandum, non obedimus tamen, neque consentimus, mente servientes legi Dei; quia mortui sumus peccato. Moriatur autem et peccatum, cum reformatio corporis in resurrectione facta fuerit, de qua post dicit, *Vivificabit et mortalia corpora vestra, propter Spiritum manentem in vobis* (Rom. viii, 11).

XXXVII. [Ib. vii, 8, 13.] Quod autem dicit, *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam*, intelligendum est non omnem fuisse concupiscentiam, antequam prohibitione aucta esset. Augetur enim prohibitione concupiscentia, quando deest gratia liberantis: ideo nondum est omnis antequam prohibeatur; cum autem prohibita fuerit, desistente, ut diximus, gratia, tantum crescit concupiscentia, ut ita in suo genere omnis, id est consummata fiat, ut etiam contra Legem fiat, et prævaricatione crimen accumulet. Quod autem dicit, *Sine Lege enim peccatum mortuum est*, non quia non est, dixit *mortuum est*, sed quia latet: quod in consequentibus manifestat, cum dicit, *Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*. Bona est enim Lex; sed sine gratia ostendit tantummodo peccata, non tollit.

XXXVIII. [Ib. vii, 9, 10.] Quod autem ait, *Ego autem vivebam aliquando sine Lege*, intelligendum est, vivere mihi videbar; quia ante mandatum latebat peccatum. Et quod ait, *Adveniente autem mandato, peccatum revixit; ego autem mortuus suum*, intelligendum est, peccatum apparere cœpit; ego autem mortuum me esse cognovi.

XXXIX. [Ib. vii, 11.] Quod autem ait, *Peccatum enim, occasione accepta per mandatum, sefellit me, et per illud occidit*, ideo dictum est, quia desiderii prohibiti fructus dulcior est. Unde etiam quæcumque peccata occulte fiunt, dulciora sunt: quamvis mortifera ista dulcedo sit. Inde est quod apud Salomonem fallacis doctrinæ imagine sedens mulier, et invitans ut ad se veniant insipientes, scribitur dicere: *Panes occultos libenter edite, et aquam furtivam dulcem bibite* (Prov. ix, 17). Ista dulcedo est occasio per mandatum inventa peccati: quæ cum appetitur, utique fallit, et in majores amaritudines vertit.

XL. [Ib. vii, 13.] Quod autem ait, *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit: sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*, hic evidenter ostendit, quod superius dixerat, *Sine Lege enim peccatum mortuum est* (Rom. vii, 8), ideo dixisse, quia latet: quandoquidem nunc dicit, non illud bonum, id est, Legem factam sibi esse mortem, sed peccatum operatum esse mortem per bonum Legis, id est, ut appareret peccatum quod latebat sine Lege. Tunc enim se mortuum quisque cognoscit, cum illud quod recte præceptum esse conficitur, implere non potest; et prævaricationis crimine amplius peccat, quam si non prohiberetur. Hoc est quod in consequentibus dicit, *Ut fiat supra modum peccator aut peccatum¹ per mandatum: quod ante mandatum ini-*

¹ Editi, peccator peccans. Mss. vero, peccator aut pecca-

nus erat; quia ubi non est lex, nec prævaticio.

XXI. [Ib. vii, 14.] Quod autem ait, *Scimus quia Lex spiritualis est, ego autem carnalis sum*, satis ostendit non posse impleri Legem, nisi ab spiritualibus, quales facit gratia Dei (a). Similis enim quisque factus ipsi Legi, facile implet quod prævicipit; nec erit sub illa, sed cum illa: is est autem qui jam non capitur temporalibus bonis, nec terretur temporalibus malis.

XXII. [Ib. vii, 14.] Quod autem ait, *Venundatus sub peccato*, intelligendum est quod unusquisque peccando animam suam diabolo vendit, accepta tanquam pretio succedente temporalis voluptatis. Unde et Dominus Redemptor noster dictus est, quia hoc modo quo dictum est, venditi eramus.

XXIII. [Ib. vii, 15, 13.] Quod autem ait, *Quod enim operor, ignoro*, potest videri minus intelligentibus, contrarium esse illi sententiæ qua dixit, *Peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*. Quomodo enim apparet, si ignoratur? Sed ignoro, sic dictum est hoc loco, ut intelligatur, non approbo. Quomodo enim tenebræ non videntur, sed lucis comparatione sentiuntur; hoc est autem sentire tenebras, quod est non videre: sic et peccatum, quia non illustratur luce justitiæ, non intelligendo dignoscitur, sicuti tenebras dictum est non videndo sentire. Et ad hoc pertinet quod in Psalmo dicitur, *Delicta quis intelligit (Psal. xviii, 45)?*

XLIV. [Ib. vii, 19, 20.] Quod autem ait, *Non enim quod volo, hoc ago; sed quod nolo, hoc facio. Si autem quod noto, hoc facio, consentio Legi, quoniam bona est*, satis quidem Lex ab omni criminatione defenditur: sed cavendum, ne quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod non ita est. Nunc enim homo describitur sub Lege positus ante gratiam. Tunc enim peccatis vincitur, dum viribus suis juste vivere conatur sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. In libero autem arbitrio habet ut credat Liberatori, et accipiat gratiam, ut jam illo qui eam donat liberante et adjuvante non peccet; atque ita desinat esse sub Lege, sed cum Lege vel in Lege, implens eam charitate Dei, quod timore non poterat.

XLV-XLVI. [Ib. vii, 23-25.] Quod autem ait, *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis, legem peccati dicit, qua quisque carnali consuetudine implicatus astringitur. Hanc repugnare ait legi mentis suæ, et se captivare sub lege peccati: unde intelligitur ille homo describi, qui nondum est sub gratia (b). Si enim repugnaret tantum consuetudo carnalis, et non captivaret, non esset damnatio. In eo enim est damnatio, quod obtemperamus et servimus desideriis pravis carnalibus. Si autem existant, et non desint talia desideria, non tamen his obediamus; non captivamur, et sub gratia jam sumus, de qua loquetur cum exclamaverit et imple-*

nm. Sic alibi Augustinus quod forte in græco legeretur & carnalis.

(a) I retract. cap. 25, n. 1.

(b) Ibid.

raverit Liberatoris auxilium, ut possit per gratiam charitas, quod per Legem timor non poterat. Dixit enim, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Et subiecit, Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*. Deinde incipit describere hominem sub gratia constitutum: qui tertius gradus est illorum quatuor quos superius distinximus (*Prop.*, 43). Ad hunc gradum jam pertinet quod statim subiungit, *Igitur ego ipse monte servio Legi Dei, carnis autem legi peccati*: quia licet existentibus desideriis carnalibus, jam non servit consentiendo ad faciendum peccatum, qui sub gratia constitutus mente servit Legi Dei, carne autem legi peccati. Legem autem peccati dicit ex transgressionem Adæ conditionem mortalem, qua mortales facti sumus. Ex hac enim labe carnis concupiscentia carnalis sollicitat, et secundum hanc dicit alio loco: *Fuimus et nos natura filii iræ, sicut et cæteri (Ephes. ii, 3)*.

XLVII. [Ib. viii, 1.] Quod autem dicit, *Nulla ergo condemnatio est nunc his qui sunt in Christo Jesu*, satis ostendit condemnationem non esse, si existant desideria carnalia, sed si eis ad peccandum non obediatur. Quod contingit his qui sub Lege constituti sunt, nondum sub gratia. Nam sub Lege constituti non solum repugnantem habent concupiscentiam, sed etiam captivi ducuntur, cum obtemperant ei. Non autem contingit his qui mente serviunt Legi Dei.

XLVIII. [Ib. viii, 3, 4.] Quod autem ait, *Quod enim impossibile erat Legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum misit in similitudine carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justitia Legis impleteret in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum*, manifestissime docet, eadem ipsa præcepta Legis propterea non impleta, quamvis essent implenda, quoniam quibus data erat Lex ante gratiam, dediti erant carnalibus bonis, et ex his beatitudinem acquirere cupiebant, neque metuebant, nisi cum talibus bonis imminebat adversitas; et ideo cum illa temporalia bona turbarentur, facile recedebant a præceptis Legis. Infirmabatur ergo Lex non implendo quod præcipiebat; non sua culpa, sed per carnem, id est, eos homines qui carnalia bona appetendo non amabant Legis justitiam, sed ei temporalia commoda præponebant. Ideo Liberator noster Dominus Jesus Christus suscipiendo mortalem carnem, venit in similitudine carnis peccati. Carni enim peccati debita mors est. At vero illa mors Domini, dignationis fuit, non debiti: et tamen hoc quoque Apostolus peccatum vocat susceptionem mortalis carnis, quamvis non peccatrix, ideo quia immortalis tanquam peccatum facit cum moritur. Sed *de peccato*, inquit, *damnavit peccatum in carne*. Id enim egit mors Domini, ne mors timeretur, et ex eo jam non appeterentur temporalia bona, nec metuerentur temporalia mala, in quibus carnalis erat illa prudentia, in qua impleri Legis præcepta non poterant. Hac autem prudentia in homine Dominico destructa et ablata, justitia Legis impletur, cum secundum carnem non ambulatur, sed secundum

spiritum. Unde verissime dictum est, *Non veni Legem solvere, sed implere* (Matth. v, 17). Plenitudo ergo Legis charitas (Rom. xiii, 10). Et charitas eorum est qui secundum spiritum ambulant. Hæc enim ad gratiam pertinet Spiritus sancti. Quando enim non erat charitas justitiæ, sed timor, Lex non implebatur.

XLIX. [Ib. viii, 7.] Quod autem ait, *Quia prudentia carnis inimica in Deum: Legi enim Dei non est subjecta; nec enim potest*, ostendit quid dixerit, *inimica*: ne quis putaret tanquam ex adverso principio aliquam naturam, quam non condidit Deus, inimicitias adversus Deum exercere. Inimicus ergo Dei dicitur, qui Legi ipsius non obtemperat, et hoc per carnis prudentiam, id est, eam appetit temporalia bona, et timet temporalia mala. Definitio enim prudentiæ in appetendis bonis et vitandis malis explicari solet. Quapropter recte appellat Apostolus carnis prudentiam, qua hæc appetuntur pro magnis bonis, quæ non perseverant cum homine; et ne hæc amittantur timetur, quæ quandoque amittenda sunt. Non potest autem talis prudentia Legi Dei obtemperare. Sed tunc obtemperatur Legi, cum hæc prudentia extincta fuerit, ut ei succedat prudentia spiritus, qua nec in temporalibus bonis spes nostra est, neque in malis timor. Eadem namque animæ natura et prudentiam carnis habet, cum inferiora sectatur; et prudentiam spiritus, cum superiora eligit: quemadmodum eadem aquæ natura et frigore congelascit, et calore resolvitur. Sic ergo dictum est, *Legi Dei non est subjecta prudentia carnis; nec enim potest*; quomodo recte diceretur, nivem non posse calefieri; neque enim potest: sed cum adhibito calore resolvitur, et calefcit aqua, jam nemo potest eam nivem dicere.

L. [Ib. viii, 10.] Quod autem ait, *Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter justitiam; Corpus mortuum dicitur, mortale*. Ex ipsius enim mortalitate indigentia rerum terrenarum sollicitat animam, et quædam desideria excitat, quibus ad peccandum non obtemperat qui jam mente servit Legi Dei.

LI. [Ib. viii, 11.] Quod autem ait, *Si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, habitat in vobis; qui suscitavit Jesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra per inhabitantem Spiritum ejus in vobis*, jam quartum gradum demonstrat ex illis quatuor quos superius distinximus (Prop. 13). Sed gradus iste in hac vita non invenitur. Pertinet enim ad spem qua expectamus redemptionem corporis nostri, quando corruptibile hoc induet incorruptionem, et mortale hoc induet immortalitatem (I Cor. xv, 53, 54). Ibi pax perfecta est, quia nihil molestiarum anima de corpore patitur jam vivificato, et in celestem qualitatem immutato.

LII. [Ib. viii, 15, 16.] Quod autem ait, *Non enim accepistis spiritum servitutis in timorem¹, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba,*

¹ Editi, in timore. At Mss., in timorem; juxta græcum eis phobon, cui consentit Vulgata in antiquis Corbeiensibus libris.

Pater, evidentissime duorum Testamentorum distincta sunt tempora. Illud enim ad timorem pertinet, Novum autem ad charitatem. Sed quaeritur quis sit spiritus servitutis? Nam spiritus adoptionis filiorum, utique Spiritus sanctus est. Spiritus ergo servitutis in timore, ille est qui potestatem habet mortis; quia ipso timore per totam vitam rei erant servitutis qui sub Lege agebant, non sub gratia. Nec mirum est quod eum acceperunt per divinam providentiam qui bona temporalia sectabantur, non quia ipsius est Lex et mandatum. Nam *Lex sancta, et mandatum sanctum, et justum et bonum* (Rom. vii, 12): ille autem spiritus servitutis non utique bonus, quem accipiunt qui præcepta datæ Legis implere non possunt, dum serviunt desideriis carnalibus, nondum gratia Liberatoris assumpti in filiorum adoptionem. Quia et ipse spiritus servitutis non habet quemquam in potestate, nisi qui ei per ordinem divinæ providentiæ traditus fuerit, Dei justitia sua cuique tribuente. Quam potestatem acciperat Apostolus, cum dicit de quibusdam, *Quos tradidi satanæ ut discant non blasphemare* (I Tim. i, 20): et iterum de alio, *Jam judicavi*, inquit, *tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut anima salva sit* (I Cor. v, 3, 5). Qui ergo nondum sub gratia sunt, et sub Lege constituti vincuntur peccatis ad obediendum desideriis carnalibus, et prævaricatione augent reatum criminum suorum, spiritum acceperunt servitutis, id est, spiritum ejus qui potestatem mortis habet. Nam si spiritum servitutis ipsum spiritum hominis intellexerimus, incipit et spiritus adoptionis ipse intelligi tanquam in melius commutatus. Sed quia spiritum adoptionis Spiritum sanctum accipimus, quem manifeste ostendit cum dicit, *Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro*; restat ut spiritum servitutis illum intelligamus, cui serviunt peccatores: ut quemadmodum Spiritus sanctus a timore mortis vindicat, sic spiritus servitutis qui potestatem habet mortis, ejusdem mortis terrore reos teneat; ut se ad Liberatoris auxilium quisque convertat, etiam ipso diabolo invito, qui cum semper in potestate habere desiderat.

LIII. [Ib. viii, 19-23.] Quod autem ait, *Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subjecta est non sponte, etc.*, usque ad id quod ait, *Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri*, sic intelligendum est, ut neque sensum dolendi et gemendi opinemur esse in arboribus et oleribus et lapidibus, et cæteris hujusmodi creaturis; hic enim error Manichæorum est: neque Angelos sanctos vanitati subjectos esse arbitremur; et de his existimemus quod liberabuntur a servitute interitus, cum interituri utique non sint: sed omnem creaturam in ipso homine sine ulla calumnia cogitemus. Non enim creatura ulla esse potest, nisi aut spiritualis, quæ excellit in Angelis; aut animalis, quæ etiam in vita bestiarum satis apparet; aut corporalis, quæ videri aut tangi potest: omnis autem est etiam in homine; quia homo constat spiritu et anima et corpore. Ergo *etia*

teris revelationem filiorum Dei expectat, quidquid nunc in homine laborat, et corruptum suspexit, illam scilicet manifestat, eorum de qua idem dicit apostolus: *Mortui enim eratis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cum Christus appareret vita vestra, tunc et vos cum ipso apparuitis in gloria* (Colos. iii, 3, 4). *Dixit et Joannes: Dilectionis, nunc filii Dei omnes et nondum apparuit quid crimis: acinus autem quæ cum apparuerit, similis ei crimis, quoniam videbitur cum acuti est* (1 Joh. iii, 2). Hanc ergo revelationem filiorum Dei expectat creatura quæ in homine nunc vanitati subjecta est, quamdiu dedita est temporalibus rebus, quæ transeunt tanquam umbra. Unde et in Psalmo dicitur: *Homo vanitati similis factus est; dies ejus sicut umbra prætereunt* (Psal. cxliii, 4). De qua vanitate etiam Salomon loquitur, cum dicit: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas: quæ abundantia homini in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole* (Eccl. i, 2, 3)? De qua item David dicit: *Utiquid diligitis vanitatem, et queritis mendacium* (Psal. lv, 3)? Non sponte autem dicit esse subjectam vanitati creaturam, quoniam penalis est lata subjeccio. Non enim homo sicut sponte peccavit, sic etiam sponte damnatus est: quæ tamen damnatio non sine spe reparationis irrogata est nature nostræ. Et ideo, *Propter eum, inquit, qui subjeit in spe; quia et ipsa creatura liberabitur a servitute interitus, in libertatem gloriæ filiorum Dei*; id est, etiam ipsa quæ tantummodo creatura est, nondum per fidem aggregata numero filiorum Dei: sed tamen in eis qui credituri erant, videbat Apostolus quod dicit, quia *creatura liberabitur a servitute interitus, ut interitui non serviat, qui servant omnes peccatores*. Peccatori enim dictum est, *Morte morietis* (Gen. ii, 17). *Liberabitur autem in libertatem gloriæ filiorum Dei*, id est, ut et ipsa perveniat ad libertatem gloriæ filiorum Dei per fidem: quæ fides cum in ea non erat, tantummodo creatura dicebatur. Et ad ipsam refert quod sequitur: *Scimus enim quia creatura congemiscit et dolet usque adhuc*. Erant enim adhuc credituri qui etiam spiritu subjecebant laboriosis erroribus. Sed ne quis putaret de ipsorum labore tantum dictum esse, subjungit etiam de his qui jam crediderant. Quamquam enim spiritu, hoc est, mente servirent Legi Dei, tamen quia carne servitar legi peccati (Rom. vii, 25), quamdiu molestias et sollicitationes mortalitatis nostræ patimur, ideo addidit, dicens: *Non solum autem ipsi, sed et nos primitias spiritus habentes, et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus*. Non solum ergo, inquit, ipsa quæ tantummodo creatura dicitur in hominibus qui nondum crediderunt, et ideo nondum in filiorum Dei numero constituti sunt, congemiscit et dolet: sed etiam nosmetipsi qui credimus, et spiritus primitias habemus, quia jam spiritu adhaeremus Deo per fidem, et ideo non jam creatura, sed filii Dei appellamur; tamen et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes,

¹ Edidit, *Vanitas vanitatum*. At MSS., *Vanitas vanitatum*; sicut se aliquando legisse testatur Augustinus in lib. I Retractionum, cap. 7.

² Apud ASD. et ER. omittitur, *id est etiam ipsa quæ tantummodo, etc.* usque ad illud, *id est ut et ipsa perveniat*.

redemptionem corporis nostri. Hanc enim adoptio, ac jam facta est in his qui crediderunt, spiritus non corpore facta est. Nondum enim etiam corpus redemptum est in celestem illam immutationem, sicut spiritus jam mutatus est resurrectione facti ab crucis convectus ad Deum. Ergo etiam in his qui crediderunt, expectatur adhuc illa mutatio quæ in corpore resurrectione proveniet: quæ pertinet ad quantum 2-lem gradum, ubi ex toto perfecta gratia erit, et quæ æterna, nulla nobis ex aliqua parte corruptionis sustente, aut sollicitante molestia (a).

LIV. [lb. vii, 26, 27.] Quod autem ait, *Similis et Spiritus adjungit infirmitatem nostram: quod non eramus, sicut oportet, nascimus, manifestum est cum de Spiritu sancto dicitur; quod in consequentibus clarum est, ubi ait, Quis interpellat Deum interpellat pro sanctis*. Nos ergo quid eramus, sicut oportet, nunc, dicitur ob res: quod et illud quod futurum speramus, et quo tendamus, nondum apparet; et in hac ipsa vita multa possunt nobis prospera videri quæ adversa sunt, et adversa quæ prospera. Nam et tribulatio quando accidit servo Dei ad probationem vel emendationem, videtur nonnunquam minus intelligentes invidios: sed si referatur ad illud quod dictum est, *De nobis misericordiam de tribulatione; et una salus hominis* (Psal. lxx, 13), intelligitur quia plerumque de tribulatione nos adjuvat Deus; et frustra salus optatur, quæ aliquando adversa est, cum delectatione et amore hujus vite implicat animam. Inde est et illud: *Tribulationem et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi* (Psal. cxiv, 3 et 4). Cum enim dicit, *inveni*, significat utilem: non enim recte gratulamur nos invenisse, nisi quod querebamus. Ergo quid eramus, sicut oportet, nascimus. Deus enim novit et quid nobis in hac vita expediat, et quid post hanc vitam daturus sit. Sed ipse Spiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus. Gemere dicit Spiritum, quod nos gemere faciat charitate, concitans desiderium futuræ vite: sicut dicit, *Testat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum* (Deut. xiii, 5), id est, ut scire vos faciat. Non enim Deum aliquid latet.

LV. [lb. viii, 28-30.] Quod autem ait, *Quos vocavi, ipsos et justificavi*, potest movere, et queri utrum omnes qui vocati sunt, justificentur. Sed alibi legimus, *Multi vocati, pauci autem electi* (Math. xxii, 14). Tamen quia ipsi quoque electi utique vocati sunt, manifestum est non justificatos nisi vocatos, quamquam non omnes vocatos, sed eos qui secundum propositum vocati sunt, sicut superius dixit. Propositum autem Dei accipiendum est, non ipsorum. Ipse autem exponit quid sit secundum propositum, cum dicit, *Quoniam quos ante præcivit, et prædestinavit conformes imaginis Filii ejus*. Non enim omnes qui vocati sunt, secundum propositum vocati sunt: hoc enim propositum ad præscientiam et ad prædestinationem Dei pertinet; nec prædestinavit aliquem, nisi quem præcivit crediturum et secuturum vocationem suam, quos et electos dicit. Multi enim non veniunt, cum

(a) Vid. Prop. 13.

vocati fuerint : nemo autem venit qui vocatus non fuerit.

LVI. [Ib. viii, 29.] Quod autem dicit, *Ut sit primogenitus in multis fratribus*, satis docet aliter intelligendum Dominum nostram unigenitum, aliter primogenitum. Nam ubi Unigenitus dicitur, fratres non habet, et naturaliter est Filius Dei, Verbum in principio, per quod facta sunt omnia (Joan. 1, 1, 3). Secundum susceptionem autem hominis et incarnationis dispensationem, per quam nos etiam non naturaliter filios in adoptionem filiorum vocare dignatus est, primogenitus dicitur cum adjuccione fratrum. Ubi enim primus dicitur, non utique solus, sed consecuturis fratribus in id quo ipse præcessit. Unde et alio loco primogenitum eum a mortuis dicit, ut sit ipse primatum teneus (Coloss. 1, 18). Resurrectio enim mortuorum ut jam non moriantur, ante illum nulla : post illum autem multorum sanctorum est, quos fratres non confunditur appellare propter ipsam communicationem humanitatis.

LVII. [Ib. viii, 35.] Quod autem dicit, *Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio?* etc., ex superiore sententia pendet, ubi ait, *Si tamen compatimur, ut et glorificemur : existimo enim quod non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis* (Rom. viii, 17, 18). Ad ipsam enim hortationem omnis hujus loci intentio directa est, ne illi quibus loquitur persecutionibus frangerentur, si viverent secundum prædicationem carnis, qua temporalia bona appetuntur, et timentur temporalia mala.

LVIII. [Ib. viii, 38.] Quod autem ait, *Certus sum enim*, et non dixit, *Opinor enim*; plena fide tenuit, quod nec mors ulla, nec vita temporalis promissa, nec cætera subsequencia possunt credentem a charitate Dei detorquere. Nemo ergo separat, nec qui minatur mortem; quia qui credit in Christo, licet moriatur, vivet: neque qui pollicetur vitam; quia ille dat vitam æternam. Nam temporalis vitæ pollicitatio, æternæ comparatione contemnenda est. *Neque Angelus separat*, quia *licet Angelus*, inquit, *de cælo descendat, et annuntiet vobis præterquam quod accepistis, anathema sit* (Galat. 1, 8, 9). *Neque principatus*, id est, contrarius, quia exiit se ipse hos principatus et potestates, triumphans eos in semetipso (Coloss. 2, 15). *Neque præsentia neque futura*, id est, temporalia vel quæ delectant, vel quæ premunt, vel quæ spem dant, vel quæ incutiunt timorem. *Neque virtus*: et hic virtutem contrariam oportet intelligi, secundum quam dicit, *Nemo vasa fortis diripiet, nisi prius alligaverit fortem* (Matth. 23, 29). *Neque altitudo, neque profundum*. Plerumque enim inanis curiositas earum rerum quæ inveniri non possunt, aut frustra etiam inveniuntur sive in cælo sive in abyso, separat a Deo, nisi charitas vincat, quæ ad certa spiritualia non vanitate rerum quæ foris sunt, sed veritate quæ intus, homines invitat¹. *Neque creatura alia*. Quod duobus modis intelligi potest: aut visibilis creatura, quia et nos, id

est anima, creatura sumus, sed invisibilis; ut hoc dixerit, quod nos non separat alia creatura, id est, amor corporum: aut certe quia nos non separat alia creatura a charitate Dei, ex eo quod nulla creatura est alia inter nos et Deum, quæ se opponat, et a complexu ejus excludat. Supra humanas enim mentes quæ rationales sunt, jam nulla creatura, sed Deus est.

LIX. [Ib. ix, 5.] Quod autem dicit, *Quorum patres et ex quibus Christus secundum carnem*, et adjecit, *Qui est super omnes Deus benedictus in sæcula*, plenissimam fidem commendat, quia Dominum nostram et secundum susceptionem carnis filium hominis confitemur, et secundum æternitatem Verbum in principio Deum, benedictum super omnes in sæcula. Hujus autem confessionis Judæi quoniam partem tenuerunt refelluntur a Domino. Nam cum eos interrogasset, *cujus filium dicerent esse Christum*; responderunt, *David*. Hoc autem secundum carnem est. De divinitate vero ejus quod Deus est, nihil responderunt. Ideo Dominus ait eis, *Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum* (Matth. xxii, 42, 43)? Ut intelligerent hoc se confessos esse tantum, quod Christus filius est David; hoc autem tacuisse, quod est Christus Dominus ipsius David. Illud enim est secundum susceptionem carnis, hoc secundum æternitatem divinitatis.

LX. [Ib. ix, 11-13.] Quod autem ait, *Nondum enim nascentium, neque agentium aliquid boni aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei*, Quia major serviet minori, sicut scriptum est, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*, nonnullos movet, ut putent apostolum Paulum abstulisse liberum voluntatis arbitrium, quo promeremur Deum bono pietatis, vel malo impietatis offendimus. Dicunt enim quod ante opera aliqua, seu bona seu mala, duorum nondum nascentium Deus unum dilexerit, alterum odio habuerit. Sed respondemus, præscientia Dei factum esse, qua novit etiam de nondum natis, qualis quisque futurus sit. Sed ne quis dicat: *Opera ergo elegit Deus in eo quem dilexit, quanquam nondum erant, quod ea futura præsciebat*¹; quod si opera elegit, quomodo dicit Apostolus non ex operibus factam electionem? Propterea ergo intelligendum est, opera bona per dilectionem fieri, dilectionem autem esse in nobis per donum Spiritus sancti, sicut idem apostolus dicit: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis* (Rom. v, 5). Non ergo quisquam gloriari debet ex operibus tanquam suis, quæ per donum Dei habet, cum ipsa dilectio in eo bonum operetur. Quid ergo elegit Deus? Si enim cui vult donat Spiritum sanctum, per quem dilectio bonum operatur, quomodo elegit cui donet? Si enim nullo merito, non est electio; æquales enim omnes

interno volumine invitat. Germanensis Ms., *sed intra hominem invitat*.

¹ In B., *quod erant futura præsciebat*. Er. Lugd. ven. Lov. secuti submis. M.

¹ Quatuor Mss., *sed interno homine invitat*. Am. et Er., *sed*

sunt ante meritum, nec potest in rebus omnino æqualibus electio nominari. Sed quoniam Spiritus sanctus non datur nisi credentibus, non quidem Deus elegit opera quæ ipse largitur, cum dat Spiritum sanctum, ut per charitatem bona operemur: sed tamen elegit fidem. Quia nisi quisque credat in eum, et in accipiendi voluntate permaneat, non accipit donum Dei, id est, Spiritum sanctum, per quem diffusa charitate bonum possit operari. Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est; sed fidem elegit in præscientia: ut quem sibi crediturum esse præscivit, ipsum elegerit cui Spiritum sanctum daret, ut bona operando etiam vitam æternam consequeretur. Dicit enim idem apostolus, *Idem Deus qui operatur omnia in omnibus* (I Cor. xii, 6). Nusquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Quod ergo credimus, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius qui credentibus in se dat Spiritum sanctum (a). Hoc autem exemplum quibusdam Judæis objectum est, qui Christo crediderunt, et de operibus ante gratiam gloriabantur, et dicebant se ipsam Evangelii gratiam per sua bona opera præcedentia meruisse; cum bona opera in nullo esse possint, nisi qui acciperit gratiam. Est autem gratia ut vocatio peccatorum prærogetur¹, cum ejus merita nulla, nisi ad damnationem præcesserint. Quod si vocatus vocantem secutus fuerit, quod est jam in libero arbitrio, merebitur et Spiritum sanctum, per quem bona possit operari; in quo permanens (quod nihilominus est in libero arbitrio) merebitur etiam vitam æternam, quæ nulla possit labe corrumpi.

LXI. [Ib. ix, 11-15.] Quod autem ait, *Misereror cui miserus ero, et misericordiam præstabo cui misericors fuero*, hinc ostenditur non esse iniquitatem apud Deum; quod possunt dicere quidam, cum audiunt, *Antequam nascerentur, Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. *Misereror enim, inquit, cui miserus ero*. Primo enim miserus est nostri Deus, cum peccatores essemus ut vocaret nos. *Cui ergo miserus ero, inquit, ut cum vocem, misereror adhuc ejus cum crediderit*. Quomodo autem adhuc, nisi ut det credenti et petenti Spiritum sanctum? Quo dato misericordiam præstabit cui misericors fuerit, id est, ut faciat eum misericordem, quo bona possit per dilectionem operari. Nemo ergo sibi audeat tribuere quod misericorditer operatur; quia Deus illi per Spiritum sanctum dedit dilectionem, sine qua nemo potest esse misericors. Non ergo elegit Deus bene operantes, sed credentes potius, ut ipse illos faciat bene operari. Nostrum enim est credere et velle, illius autem dare credentibus et volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, ut nos misericordes efficiat (b).

LXII. [Ib. ix, 15-21.] Quod autem ait, *Igitur non*

¹ Editti, ut vocatio peccatoris prorogetur. Melius MSS., peccatori prærogetur.

(a) *Retract. cap. 23, n. 2, et lib. 1 de Prædest. SS., c. 3, dicit se hic errasse.*

(b) *Ibid., n. 3.*

volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, non tollit liberum voluntatis arbitrium; sed non sufficere dicit velle nostrum, nisi adjuvet Deus, misericordes nos efficiendo ad bene operandum per donum Spiritus sancti, ad hoc referens, quod superius dixit, Misereror cui miserus ero, et misericordiam præstabo cui misericors fuero. Quia neque velle possumus, nisi vocemur; et cum post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra et cursus noster, nisi Deus et vires currentibus præbeat, et perducatur quo vocat. Manifestum est ergo non volentis neque currentis, sed miserentis Dei esse, quod bonum operamur: quantum ibi sit etiam voluntas nostra, quæ sola nihil posset. Unde sequitur etiam de Pharaonis supplicio testimonium, cum ait Scriptura de Pharaone, Quis ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra. Sicut enim legimus in Exodo, obduratum est cor Pharaonis (Exod. x, 1), ut tam evidentibus signis non moveretur. Quod ergo tunc Pharaon non obtemperabat præceptis Dei, jam de supplicio veniebat. Non autem quisquam potest dicere obdurationem illam cordis immerito accidisse Pharaoni, sed iudicio Dei retribuents incredulitati ejus debitam pœnam. Non ergo hoc illi imputatur, quod tunc non obtemperaret, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat; sed quia dignum se præbuit, cui cor obduraretur priore infidelitate. Sicut enim in iis quos elegit Deus, non opera sed fides inchoat meritum, ut per munus Dei bene operentur: sic in his quos damnat, infidelitas et impietas inchoat pœnæ meritum, ut per ipsam pœnam etiam male operentur; sicut et superius idem dicit apostolus, Et quoniam non probaverunt Deum in notitia habere, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt (Rom. i, 28). Quapropter ita concludit apostolus, Ergo cui vult miseretur, et quem vult obdurat. Cujus enim miseretur, facit eum bene operari; et quem obdurat, relinquit eum ut male operetur. Sed et illa misericordia præcedenti merito fidei tribuitur, et ista obduratio præcedenti impietati (a): ut et bona per donum Dei operemur, et mala per supplicium; cum tamen homini non auferatur liberum voluntatis arbitrium, sive ad credendum Deo ut consequatur nos misericordia, sive ad impietatem ut consequatur supplicium. Quæ conclusione illata, infert quæstionem tanquam a contradicente. Ait enim: Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis resistit? Cui sane inquisitioni sic respondet, ut intelligamus spiritualibus viris, et jam non secundum terrenum hominum viventibus, patere posse prima merita fidei et impietatis, quomodo Deus præscius eligat credituros, et damnet incredulos; nec illos ex operibus eligens, nec istos ex operibus damnans; sed illorum fidei præstans ut bene operentur, et istorum impietatem obdurans deserendo, ut male operentur. Qui quoniam intellectus, ut dixi, spiritualibus patet, a carnali autem

(a) De hoc et superioribus locis vid. *Retract. lib. 1, cap. 23, ut. 3, 4.*

prudencia longe remotus est, sic refellit Inquirentem, ut intelligat se deponere debere prius hominem luti, ut ista per spiritum investigare mereatur. Itaque, inquit, *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quare sic me fecisti? Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem conspersione vas facere, aliud quidem in honorem, aliud in contumeliam?* Quamdiu figmentum es, inquit, et ad massam luti pertines, nondum perductus ad spiritualia, ut sis spiritualis omnia judicans, et a nemine judicaris, colibeas te oportet ab hujusmodi Inquisitione, et non respondeas Deo. Cujus consilium quis scire cupiens, oportet ut prius in ejus amicitiam recipiatur: quod contingere nisi spiritualibus non potest, jam portantibus imaginem celestis hominis; Jam enim inquit, *non vos dicam servos, sed amicos: omnia enim quæ audisi a Patre meo, nota feci vobis* (Joan. xv, 15). Quamdiu itaque vas ficile es, conterendum est hoc ipsum in te prius virga illa ferrea, de qua dictum est, *Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli conteres eos* (Psal. ii, 9): ut corrupto exterioro homine, et interioro renovato, possis in charitate, radicans et fundatus comprehendere latitudinem, longitudinem, altitudinem, et profundum, cognoscere etiam supereminentem scientiam charitatis Dei (Ephes. iii, 16-19). Nunc itaque cum ex eadem conspersione Deus alia vasa in honorem facit, alia in contumeliam, non est tuum discutere, quisquis secundum hanc conspersorem adhuc vivis, id est, terreno sensu et carnaliter sapis.

LXIII. [Ib. ix, 22.] Quod autem ait, *Attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem*, hinc satis significavit obdurationem cordis quæ in Pharaone facta est, ex meritis venisse occultæ superioris impietatis: quam tamen patienter sustinuit Deus, donec ad illud tempus perduceretur, quo opportune in eum vindicta procederet, ad correctionem eorum quos ab errore instituerat liberare, et ad cultum suum pietate vocando perducere¹, precibus eorum et gemitibus opem præbens.

LXIV. [Ib. ix, 24, 25.] Quod autem ait, *Quos et vocavit nos, non solum ex Judæis, sed etiam ex Gentibus: sicut et in Osee dicit, Vocabo non plebem meam, plebem meam*, etc., totius hujus disputationis propositum ad hoc perducit, ut quoniam docuit misericordiæ Dei esse quod bene operamur, non tanquam ex operibus Judæi gloriantur, qui cum Evangelium percipissent, tanquam meritis suis id tribuendum existimantes, notebant Gentibus dari: a qua superbia jam debent desistere, intelligentes quoniam si non ex operibus, sed misericordia Dei vocamur ut credamus, et credentibus præstatur ut bene operemur, non est Gentibus ista invidenda misericordia (a), quasi prælato merito Judæorum, quod nullum est.

LXV. [Ib. ix, 27.] Quod autem dicit, *Isaias autem clamat pro Israel, Si fuerit numerus filiorum Israel*

quasi arena maris, reliquæ salvæ fiunt, ostendit quemadmodum sit Deus lapis angularis, utrumque parietem in se conjungens (Ephes. ii, 20). Testimonium enim Osee prophætæ dictum est pro Gentibus, *Vocabo non plebem meam, plebem meam, et non dilectam, dilectam* (Osee ii, 24); et Isaiæ testimonium dictum est pro Israel, *Quoniam reliquæ salvæ fiunt* (Isai. x, 22), ut ipsæ deputentur in semen Abraham, quæ crediderunt in Christum: ita concordēs ambos populos facit, secundum et Domini testimonium dicentis in Evangelio de Gentibus, *Habeo alias oves quæ non sunt de hoc ovili, quas oportet me adducere; et erit unus grex, et unus pastor* (Joan. x, 16).

LXVI. [Ib. x, 1.] Quod autem ait, *Fratres, bona voluntas cordis mei et æpprecatio ad Deum fit pro illis in salutem*; hinc jam incipit de spe Judæorum loqui, ne etiam Gentes superbire audeant adversus Judæos: Sicut enim Judæorum superbia refellenda erat tanquam ex operibus gloriantium; sic et Gentibus occurrendum est, ne tanquam Judæis prælati superbiant.

LXVII. [Ib. x, 8-10.] Quod autem dicit, *Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo; hoc est verbum fidei quod predicamus: quia si confitearis in ore tuo quia Dominus est Jesus, et credideris in corde tuo quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit in salutem*; totus hic locus ad illud refertur quod superius dixit, *Verbum enim consummans et brevians faciet Dominus super terram* (Rom. ix, 28). Remotis enim innumerabilibus et multiplicibus sacramentis quibus Judæicus populus promebatur, per misericordiam Dei factum est ut brevitate confessionis fidei ad salutem perveniremus.

LXVIII. [Ib. x, 19.] Quod autem dicit, secundum testimonium Moysi, *Ego ad æmulationem vos perducam in non gentem; in gentem insipientem irritabo vos*; dicendo, *gentem insipientem*, exposuit quid dixerit, in non gentem: quasi quod nec gens dicenda sit quæ insipiens est. De cujus tamen fide irritandum dicit populum Judaicum, quia illi apprehenderunt quod isti respuerunt. Vel certe in non gentem, in gentem insipientem; quia cum esset gens insipiens omnis populus idola colens, tamen gentilitatem credendo possuit. Unde illud etiam est: *Si igitur præputium justitias Legis custodiat, nonne præputium ejus in circumcissione deputabitur* (Id. ii, 26)? Ut sit hic sensus: Ego in æmulationem vos adducam in eam quæ non gens facta est, deponendo gentilitatem per fidem Christi, cum fuisset gens insipiens colendo idola.

LXIX. [Ib. xi, 11.] Quod autem ait, *Numquid repulit Deus plebem suam? Absit. Nam et ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin, ad hoc refertur quod superius dixit, Non potest autem excidere verbum Dei. Non enim omnes qui sunt ex Israel, hi sunt Israelitæ; neque quia sunt semen Abraham, omnes filii; sed in Isaac vocabitur tibi semen: ut de ipso scilicet populo Judæorum illi deputentur in semen, qui Domino crediderunt. De hoc item dicit superius, Reliquæ salvæ fiunt* (Id. ix, 6, 7, 27).

¹ Nostri omnes Mss., et ad cultum suum pietatemque revocando perducere.

(a) retract. cap. 23, n. 4.

LXX. [Ib. xi, 11.] Quod autem dicit, *Dico ergo, Numquid sic deliquerunt ut caderent? Absit. Sed illorum delictio salus Gentibus*¹, non ideo dicit, quia non ceciderunt; sed quia casus ipsorum non fuit inanis, quoniam ad salutem Gentium profecit. Non ergo ita deliquerunt ut caderent, id est, ut tantummodo caderent, quasi ad pœnam suam solum; sed ut hoc ipsam quod ceciderunt, prodesset Gentibus ad salutem. Deinde incipit ex hoc loco Judæorum populum commendare, etiam de ipso casu infidelitatis, ut non superbiunt Gentes; quia etiam casus Judæorum tam pretiosus existit pro salute Gentium: sed magis debent cavere Gentes ne, dum, superbiunt, similiter cadant.

LXXI. [Ib. xii, 20, 14, 17.] Quod autem dixit, *Si exurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitiit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus*, multis videri potest repugnare illi sententiæ qua Dominus præcepit ut diligamus inimicos nostros, et oremus pro iis qui nos persequuntur (*Matth. v, 44*): vel huic etiam quam idem apostolus superius dixit, *Benedicite persequentes vos; benedicite, et nolite maledicere*; et iterum, *Nulli malum pro malo reddentes*. Quomodo enim quisque diligit eum cui propterea cibum et potum dat, ut carbones ignis congerat super caput ejus, si carbones ignis hoc loco aliquam gravem pœnam significant? Quapropter intelligendum est ad hoc dictum esse, ut eum qui nos læserit provocemus ad pœnitentiam facti sui, cum ei nos benefacimus. Isti enim carbones ignis ad exustionem, id est contribulationem spiritus valent, qui est quasi caput animæ, in qua exuritur omnis malitia, cum homo in melius per pœnitentiam commutatur, ut sunt illi carbones, de quibus dicitur in Psalmis: *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam subdolum? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vastatoribus* (*Psal. cxix, 5, 44*).

LXXII. [Ib. xiii, 1.] Quod autem ait, *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo*, rectissime jam monet, ne quis ex eo quod a Domino suo in libertatem vocatus est, factusque christianus, extollatur in superbiam, et non arbitretur in hujus vitæ itinere servandum esse ordinem suum, et potestatibus sublimioribus, quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, putet non se esse subdendum. Cum enim constemus ex anima et corpore, et quamdiu in hac vita temporali sumus, etiam rebus temporalibus ad subsidium degendæ hujus vitæ utamur; oportet nos ex ea parte, quæ ad hanc vitam pertinet, subditos esse potestatibus, id est, hominibus res humanas cum aliquo honore administrantibus. Ex illa vero parte qua credimus Deo, et in regnum ejus vocamur, non nos oportet esse subditos cuiquam homini, idipsum in nobis evertere cupienti, quod Deus ad vitam æternam donare dignatus est. Si quis ergo putat quoniam christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum honorem debi-

tum eis quæ hæc curant potestatibus; in magno errore versatur. Item si quis sic se putat esse subdendum, ut etiam in suam fidem habere potestatem arbitretur eum qui temporalibus administrandis aliqua sublimitate præcellit; in majorem errorem labitur¹. Sed modus iste servandus est, quem Dominus ipse præscribit, ut reddamus Cæsari quæ Cæsaris sunt, et Deo quæ Dei sunt (*Matth. xxii, 21*). Quanquam enim ad illud regnum vocemur ubi nulla erit potestas hujusmodi, in hoc tamen itinere dum agimus, donec perveniamus ad illud sæculum ubi fit evacuatio omnis principatus et potestatis, conditionem nostram pro ipso rerum humanarum ordine toleremus, nihil simulate facientes, et in eo ipso non tam hominibus quam Deo, qui hæc jubet, obtemperantes.

LXXIII. [Ib. xiii, 3, 4.] Quod autem ait, *Vis autem non timere potestatem? bonum fac, et habebis laudem ex illa*, potest movere aliquos, cum cogitaverint ab istis potestatibus persecutionem sæpe passos fuisse Christianos. Numquid ergo non faciebant bonum, quia non solum non sunt laudati ab istis potestatibus, sed etiam pœnis affecti et necati sunt? Consideranda ergo sunt verba Apostoli. Non enim ait, *Bonum fac, et laudabit te potestas*; sed ait, *Bonum fac, et habebis laudem ex illa*. Sive enim probet factum tuum bonum, sive persequatur, *laudem habebis ex illa*; vel cum eam in obsequium Dei lucratus fueris, vel cum ejus persecutione coronam merueris. Hoc etiam in consequentibus intelligitur, cum dicit, *Dei enim minister est tibi in bonum*, etiam si sibi in malum.

LXXIV. [Ib. xiii, 5.] Quod autem ait, *Idcirco necessitati subditi estote*, ad hoc valet, ut intelligamus quia necesse est propter hanc vitam subditos nos esse oportere, non resistentes si quid illi auferre voluerint, in quod sibi potestas data est, de temporalibus rebus; quæ quoniam transeunt, ideo et ista subjectio non in bonis quasi permansuris, sed in necessariis huic temporari constituenda est. Tamen quoniam dixit, *Necessitati subditi estote*; ne quis non integro animo et pura dilectione subditus fieret hujusmodi potestatibus, addidit, dicens, *Non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*: id est, non solum ad iram evadendam², quod potest etiam simulate fieri; sed ut in tua conscientia certus sis, illius dilectione te facere, cui subditus fueris jussu Domini tui, *qui omnes vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire* (*1 Tim. ii, 4*). Et hoc enim cum diceret Apostolus, de ipsis potestatibus agebat. Hoc est quod servis alio loco suadet, *Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes* (*Ephes. vi, 6*): ut idipsum quod subduntur dominis suis, non eos oderint, aut fallacis promereri desiderent.

LXXV. [Ib. xiii, 8, 10.] Quod autem dicit, *Qui enim diligit alterum*³, *Legem implevit*, ostendit consumma-

¹ Istæ sententia, *Item si quis...* in majorem errorem labitur, quam Mss. omnes exhibent, omissa est apud Am. et Br.

² Am. Er. et sex Mss. hic et infra, *necessitate*.

³ Omnes nostri Mss., *evacuandam*.

⁴ Filii, *diligat proximum*. At Mss., *alterum*; juxta Græc. 101 eteron.

¹ In editis additur, *est*, quod a Mss. et a Græco abest: at vaticanus Ms. ejus loco habet, *venit*.

tionem Legis in dilectione positam, id est, in charitate. Unde et Dominus in illis duobus præceptis totam Legem pendere dicit, et omnes Prophetas, id est in dilectione Dei et proximi (*Math. xxi, 37 40.*) Unde et ipse qui Legem venit implere, dilectionem donavit per Spiritum sanctum, ut quod antea timor implere non poterat, charitas postmodum impleat. Inde est et illud ejusdem apostoli, *Plenitudo autem Legis charitas: et illud, Finis autem præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non facta (1 Tim. 1, 5).*

LXXVI. [Ib. xiii, 11.] Quod autem ait, *Et hoc scientes tempus, quia hora est jam nos de somno surgere, illuc spectat quod dictum est, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (11 Cor. vi, 2).* Tempus enim Evangelii significatur, et illa opportunitas salvæ faciendi crèdentes in Deum.

LXXVII. [Ib. xiii, 14.] Quod autem ait, *Et carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis*, ostendit non esse culpandam carnis providentiam, quando ea providentur quæ ad necessitatem salutis corporalis valent. Si autem ad superfluas delectationes atque luxurias, ut quisque in his gaudeat quæ carne cupit, recte reprehenditur, quia providentiam carnis in concupiscentiis facit. *Quoniam qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem (Galat. vi, viii),* id est, qui delectationibus carnalibus gaudet.

LXXVIII. [Ib. xiv, 1-3.] Quod autem dicit, *Infirmum autem in fide recipite, non in dijudicationibus cogitationum*, hoc dicit, ut eum qui infirmus in fide est, recipiamus, et nostra firmitate infirmitatem ejus sustineamus, neque dijudicemus cogitationes ejus, id est, quasi ferre audeamus sententiam de alieno corde, quod non videmus. Ideo sequitur, et dicit, *Alius quidem credit manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.* Quia illo jam tempore multi jam firmi in fide, et scientes secundum sententiam Domini, non commaculare ea quæ in eos intrant, sed quæ exeunt (*Math. xv, 11-20*), indifferenter sumebant cibos salva conscientia: quidam vero infirmiores abstinere ab carnibus et a vino, ne vel nescientes inciderent in ea quæ idolis sacrificabantur. Omnis enim tunc immolatio caro in macello vendebatur, et de primitiis vini libabant Gentes simulacris suis, et quædam in ipsis torcularibus sacrificia faciebant. Jubet ergo Apostolus et his qui salva conscientia talibus alimentis utebantur, non spernere infirmitatem illorum qui se a talibus cibis et potu abstinerebant: et illis infirmis, ne eos qui carnibus non abstinerebant, et vinum bibebant, tanquam pollui judicarent. Ad hoc valet quod consequenter dicit, *Qui manducat, non manducantem non spernet; et qui non manducat, manducantem non judicet.* Firmi enim infirmiores contumaciter contemnebant, et infirmi firmos temere judicabant.

LXXIX. [Ib. xiv, 4.] Quod autem dicit, *Tu quis es qui judices alienum servum?* ad hoc dicit, ut in his

¹ Vaticanus codex, *superfeceritis*. Cæteri Mss., *perfeceritis*.

rebus quæ possunt et bono animo fieri et malo, iudicium Deo dimittamus, nec audeamus de alterius corde, quod non videmus, ferre sententiam. In his vero rebus quæ ita comprehenduntur, ut eas bono et casto animo non posse fieri manifestum sit, non improbatur, si judicemus. Itaque hoc quod de cibus dicit, quia ignoratur quo animo fiat, non vult nos esse iudices, sed Deum: de illo autem nefario stupro, ubi uxorem patris sui quidam habuerat, præceptum debere judicari (*1 Cor. v, 1*). Non enim poterat ille dicere, bono animo se tam immane flagitium commisisse. Ergo quæcumque facta ita manifestantur, ut non possit dici, Bono animo feci, judicanda sunt a nobis; quæcumque autem ita sunt, ut quo animo fiant incertum sit, non sunt judicanda, sed reservanda iudicio Dei: sicut scriptum est, *Quæ occulta sunt, Deo; quæ autem palam sunt, vobis et filiis vestris erunt (Deut. xxxix, 29).*

LXXX. [Ib. xiv, 5, 6.] Quod autem ait, *Alius quidem judicat alternos dies, alius autem judicat omnem diem*, sequestrata interim meliore consideratione, non de duobus hominibus mihi videtur dictum, sed de homine et Deo. Qui enim alternos dies judicat, homo est: potest enim hodie aliud, cras aliud judicare: id est, ut quemcumque hodie malum convictum confessumve damnaverit, cras bonum inveniat cum se correxerit; contra, cum aliquem justum hodie laudaverit, cras inveniat depravatum. Qui autem judicat omnem diem, Deus est; quia non solum qualis quisque sit, sed etiam qualis omni die futurus sit, novit. Ergo, *Unusquisque in suo intellectu abundet*, laquit: id est, quantum humano intellectui, vel unicuique homini concessum est, tantum audeat judicare. *Qui sapit, inquit, diem, Domino sapit: id est, quia hoc ipsum quod præsentem diem bene judicat, Domino sapit.* Hoc est autem bene judicare ad diem, ut noveris non esse de correctione ejus desperandum in futurum, de cujus culpa manifesta in præsentia judicaveris.

LXXXI. [Ib. xiv, 22, 16.] Quod autem ait, *Beatus qui non judicat semetipsum in quo probat*, ad id potissimum referendum est, quod superius dixit, *Non ergo blasphemetur bonum nostrum.* Hoc est etiam quod nunc ait ante istam sententiam, *Tu fidem quam habes penes semetipsum, habe coram Deo: ut quoniam bona est hæc fides qua credimus omnia munda mundis (Tit. 1, 15), et in ea fide nos probamus, bene utamur ipso bono nostro; ne forte cum ad offendiculum infirmorum fratrum eo bono abusi fuerimus, peccemus in fratres; et in eo ipso bono nos judicemus, cum scandalizamus infirmos, in quo bono nos probamus, cum ipsa fides nobis placet.*

LXXXII. [Ib. xv, 8, 9.] Quod autem ait, *Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcissionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum, Gentes autem super misericordia glorificare Deum*, ad hoc dicit, ut intelligant Gentes Dominum Christum ad Judæos esse missum, et non superbiant. Judæis enim repellentibus quod ad ipsos missum est,

factum est ut Gentibus Evangelium prædicaretur : quod et in Actibus Apostolorum manifestissime scribitur, cum dicant Apostoli Judæis, *Vobis primum oportuit prædicari verbum ; sed quoniam indignos vos judicatis, ecce convertimus nos ad Gentes* (Act. XIII, 46). Secundum ipsa etiam Domini testimonia, cum dicit, *Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israel* ; et iterum, *Non est bonum panem filiorum mittere canibus* (Matth. xv, 24, 26). Quod Gentes si bene considerent, intelligunt ista sua fide, qua jam credunt omnia munda mundis, non se debere insultare his, si qui forte infirmi ex circumcisione fuerint¹ qui propter communicationem idolorum nullas omnino audeant carnes attingere.

LXXXIII. [Ib. xv, 46.] Quod autem dicit, *Ut minister sim Christi Jesu in Gentibus, consecrans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium acceptabilis, sanctificata in Spiritu sancto*, hoc intelligitur, ut offerantur Gentes Deo, tanquam acceptabile sacrificium, cum in Christum credentes per Evangelium sanctificentur : sicut et superius dicit, *Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei*², ut exhibeatis corpora

¹ Omnes Mss., *infirmi ex se fuerint*.

² Hic desinit opusculum in editis Am. et Er. omissa Pro-

vestra hostiam vivam, sanctam, Deo placentem (Rom. XII, 1).

LXXXIV. [Ib. xvi, 17, 18.] Quod autem ait, *Obsecro vos, fratres, ut intendatis in eos qui dissensiones et scandala, præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, de his intelligitur dicere, de quibus et ad Timotheum scripsit, dicens : « Sicut rogavi te, ut sustineres Ephesi, cum irem in Macedoniam, ut denuntiaretis quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis et genealogiis interminatis, quæ quæstiones magis præstant quam ædificationem Dei, quæ est in fide »* (1 Tim. i, 3, 4) ; et ad Titum, « Sunt enim multi non subditi, vaniloqui et mentis seductores, qui maxime ex circumcisione sunt ; quos oportet refelli ; qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia : dixit quidam ex ipsis proprius eorum propheta, Cretenses semper mendaces, male bestias, ventres pigri » (Tit. i, 10-12). Ad hoc enim refertur quod et hic ait, *Hi enim Christo Domino non serviunt, sed suo ventri* : de quibus alio loco dicit, *Quorum Deus ventris est* (Philipp. iii, 19).

positione octogesima quarta, quæ postrema est apud Lov. et apud omnes Mss.

De subsequenti opere, vide lib. 1, cap. 25, Retractationum, a col. 623, verbis, Epistolæ quæ ad Romanos, usque ad col. 624, verbis, scripsit ad Romanos. M.

S. AURELII AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

EPISTOLÆ AD ROMANOS

INCHOATA EXPOSITIO.

Tiber unus (a).

In quo salutatio tantummodo expeditur, et disputatur de peccato in spiritum sanctum.

1. In Epistola quam Paulus apostolus scripsit ad Romanos, quantum ex ejus textu intelligi potest, quæstionem habet talem : Utrum Judæis solis Evangelium Domini nostri Jesu Christi venerit propter merita operum Legis ; an vero nullis operum meritis precedentibus, omnibus Gentibus venerit justificatio fidei, quæ est in Christo Jesu, ut non quia justi erant homines, crederent ; sed credendo justificati, deinceps juste vivere inciperent. Hoc ergo docere intendit, omnibus venisse gratiam Evangelii Domini nostri

Jesu Christi. Quod propterea etiam gratiam vocari ostendit, quia non quasi debitum justis redditum est, sed gratuito datum. Coeperant enim nonnulli qui ex Judæis crediderant, tumultuari adversus Gentes, et maxime adversus apostolum Paulum, quod in circumcisos et Legis veteris vinculis liberos admittebat ad Evangelii gratiam, prædicans eis ut in Christum crederent, nullo imposito carnalis circumcisionis jugo. Sed plane tanta moderatione, uti nec Judæos superbiere permittat, tanquam de meritis operum Legis ;

ADMONITIO PP. BENEDICTINORUM.

In Mss. nostris non reperta est (præsens Expositio) : sed multis mendis purgata nunc fuit ope manuscripti Vaticani ; et recensita ad editiones Am. Er. et Lov.

Comparavimus præterea eas omnes editiones initio Retr. et Confess. t. 1, memoratas.

(a) scriptus circiter Christi annum 304, scilicet Augustino adhuc presbytero, ex Retract., lib. 1, cc. 25, 26.